

400 godina dokumenta o ljekarni sv. Marije na zagrebačkom Kaptolu (1599-1999)

400-Years Old Document of Saint Mary' Pharmacy

¹Stella Fatović-Ferenčić, ²Jasenka Ferber-Bogdan

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

¹Zavod za povijest i filozofiju znanosti

Odsjek za povijest medicinskih znanosti

²Kabinet za arhitekturu i urbanizam

Arhiv za likovne umjetnosti

Sažetak Podaci o prvim ljekarnama na području Hrvatske sežu u 13. i 14. stoljeće. Prema sačuvanim dokumentima ljekarna sv. Marije, utemeljena na zagrebačkom Kaptolu, druga je po starosti na području grada. Prema postojećim pretpostavkama o njezinu starijem postanku, najstariji sačuvani podaci potječu tek s kraja 16. stoljeća. U povodu 400. obljetnice dokumenta kojim je Prvostolnom kaptolu podijeljeno pravo otvaranja ljekarne (1566), prezentirana je njezina kronologija od osnutka do polovine 20. stoljeća. Predočene su lokacije na kojima je ljekarna sv. Marije bila smještena (Opatovina, Trg bana Jelačića, Dolac), kao i slijed njezinih vlasnika.

Ključne riječi: povijest ljekarništva, Zagreb, Kaptol, ljekarna svete Marije

Summary Data on the first pharmacies in Croatia as far as 13 and 14 centuries. According to the preserved documents of St Mary's pharmacy, founded on Kaptol it is the second oldest pharmacy in the town. Although there are certain assumptions on its older foundation, the eldest preserved data originate only from the end of 16th century. On the occasion of 400 anniversary of the document by which Kaptol was awarded right to open pharmacies (1566) its chronology was presented from the foundation until the middle of 20 century. Locations where St. Mary's pharmacy was located have been presented (Opatovina, Trg, bana Jelačića, Dolac) as well as the sequence of its owners.

Key words: the history of Croatian pharmacies, Zagreb, the old part Kaptol, the pharmacy of Saint Mary

Od brežuljaka koji se koloniziraju stanovnicima na području današnjeg Zagreba, prvi se u povijesti spominje Kaptol za koji se zna da je već 1093. bio sjedište biskupa. Uspostavljanje biskupije utjecalo je na njegov nagli razvitak te je ubrzo nastanjeno i susjedno brdo Gradec (1). Rast i razvoj grada, kao i razne epidemije koje su ovdje tijekom prošlosti harale, nametnuli su potrebu bolje organizacije zdravstvene zaštite. Tijekom srednjovjekovlja Zagreb poput mnogih drugih srednjoeuropskih gradova polaže temelje javnozdravstvenim mjerama od zdravstvene regulative do preteča zdravstvenih institucija. Stoga u to vrijeme ovdje susrećemo prve hospitale (ubožnice), ali već veoma rano i prve ljekarne. Zagreb, doduše, nije imao svoju prvu ljekarnu rano poput jadranskih gradova Trogira, Dubrovnika itd., no njegova je prva ljekarna osnovana na Griču 1355. godine još pripadala među najranije u ovom dijelu Europe. Uz ovu ljekarnu nazvanu "Gradska ljekarna k crnom orlu" spominje se i ime prvog ljekarnika "Jacobusa apotecariusi". Ljekarna je u amblemu uz crnog orla imala i grb grada Zagreba (2).

Istraživanje povijesti ljekarništva slojevito je područje koje zahtijeva temeljitu analizu općepovijesnih, javnozdravstvenih i medicinskih te kulturno-civilizacijskih tekovina. To je rezultat znakovitog utjecaja razvoja ove struke na sve sfere društvenog života od zdravstvenih

do političkih, gospodarskih, građevinskih i kulturnih. Mnogi aspekti povijesti ljekarništva na području Hrvatske još su nedovoljno istraženi. Uvijek nas iznova iznenađuje na primjer, gotovo paradoksalna, činjenica o prvom ljekarni u Zagrebu koja se spominje na Griču. Naime, poznato je da je naselje na Kaptolu osnovano prije negoli ono na Griču pa bi stoga realna bila i pretpostavka da je upravo na Kaptolu mnogo prije naših saznanja postojala ljekarna i prije one na Griču (3). Na žalost povijesni argumenti sazđani su uglavnom od sačuvanih dokumenata koji čine temelj našim spoznajama, sve ostalo dio je krhkih hipoteza.

Do sada nisu pronađeni podaci o osnutku kaptolske ljekarne, pa njezinu djelatnost pratimo od konca 16. stoljeća (tablica 1). S obzirom na to da je upravo ove godine 400. obljetnica dokumenta o prvom spomenu ljekarne "svete Marije" na Kaptolu, željele smo podsjetiti na ovaj događaj te potaknuti moguća i novija istraživanja.

16. stoljeće

Godine 1552. Ferdinandovim zakonikom određeno je da lijekove mogu izradivati samo izučeni ljekarnici, ljekarne moraju biti dobro održavane i opskrbljene kvalitetnom robom, a svaka se ljekarna mora jednom na godinu

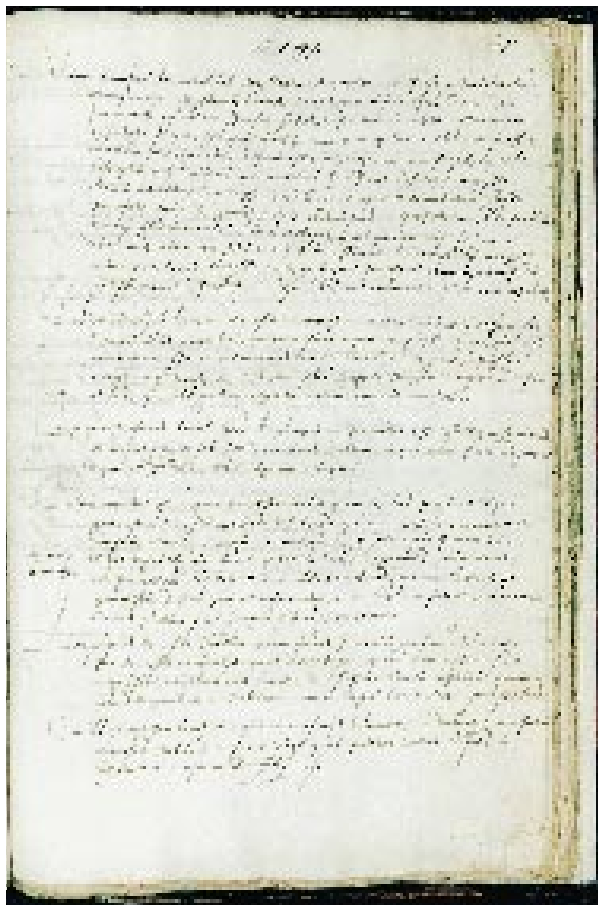
Tablica 1. Kronologija ljekarnika kaptolske ljekarne 16.-20. stoljeća

Ljekarnici	Djelovanje u kaptolskoj ljekarni	Napomene
Ljudevit pl. Ašević Ivan Petro	dokument iz 1580. dokument iz 1601.	
Ivan Seicz	1666. - 1710.	rodom Štajerac, završio Medicinski fakultet u Bologni 1708.
Ivan Leopold Pavkner	1710. - 1739.	
Matija Grembl umro 1751.	1739. - 1751.	pokopan u ž.crkvi Sv.Marije
Josip W. Weford umro 1774.	1751. - 1765.	ujedno vlasnik Gradske ljekarne, sahranjen u ž. crkvi Sv. Marka
Ivan Antun Jürgens umro 1848.	1765. - 1810.	rodom Nijemac, nanovo uredio ljekarnu
Alois Ody rođen 1768.	1810. - 1826.	rodom Nijemac, plemičkog porijekla, vojni ljekarnik u Beču
Dragutin Ody	1826. - 1834.	diplomirao u Beču (praksa u Fel- dapotheke na Stephans Platzu), nakon kapt. ljek. ljekarnik u Jaski i Ogulinu
Gratian Mihić	1834. - 1866.	diplomirao u Beču, uveo njemačke natpise i upute, dao 1852. urediti novu fasadu i portal
Josip J. Cejбек 1827.-1912.	1867. - 1883.	sin češkog ljekarnika, botaničar i prirodopisac
Anton Ernest Katkić 1835.-1895.	1883. - 1895.	rođen u Jaski, dipl. u Pragu 1856., ljekarna u Jaski, Otočcu, Karlovcu, kaptolska ljekarna
Vladimir Bartulić 1872.-1955.	1896. - 1945.	rođen u Karlovcu, magisterij u Zagrebu, od 1914. vlasnik kaptolske ljekarne, 1932. preselio ljekarnu na Dolac br. 1

pregledati (2). Veliki pomor izazvan epidemijom kuge potaknuo je raspravu na sjednici Hrvatskoga sabora 21. listopada 1599. godine o potrebi da se u grad pozove dobar liječnik i ljekarnik (4). To je bilo vrijeme kada i liječnici i ljekarnici u naše krajeve dolaze iz inozemstva, a uz visoke su plaće ovi stranci često dobivali posebne povlastice, ugled i plemstvo. Još nije utvrđeno kada je osnovana ljekarna i tko su bili prvi ljekarnici na Kaptolu. Nedvojbeno su ovdje ljekarničku službu u okviru samostanskih zaduženja vršili franjevački svećenici brinući se za zdravlje oboljele braće, a pomažući katkad i pučanstvu. Autori koji su se bavili proučavanjem kontinuiteta kaptolske ljekarne i njezinim počecima misle da je i prije 1599. godine na Kaptolu postojala ljekarna (2, 5). Kao argument ovoj činjenici navodi se zapisnik sjednice zagrebačkog Kaptola održane 14. listopada 1580. godine na kojoj se raspravljalo o najmu, koji je apotekar Ljudevit pl. Ašević zatražio radi nabave lijekova za kaptolsku ljekarnu (6). Vrlo je vjerojatno da je ljekarna postojala ovdje i u ranijim vremenima, ali je arhivska građa koja se odnosi na povijest Kaptola tijekom vremena dosta uništena, što bitno otežava povezivanje pojedinih činjeničnih "krhotina" u jedinstvenu cjelinu.

Sljedeći dokument koji spominje ljekarnu o ovom dijelu Zagreba star je 400 godina (7). Tim dokumentom od 18. listopada 1599. godine, koji se danas čuva u Državnom arhivu grada Zagreba, podjeljuje se Prvostolnom kaptolu pravo da smije otvoriti svoju ljekarnu (slika 1). Postoje podaci prema kojima se može zaključiti da je ova ljekarna odmah i počela s radom. Godine 1601. na primjer kaptolski ljekarnik Ivan Petro traži da mu se namire izdani lijekovi, a jednako tako postoje i podaci prema kojima je sve do 1615. godine ova ljekarna dobivala od staleža 32 forinte i 15 novčića godišnje pripomoći. Još je dosta nejasno tko je doista bio prvi ljekarnik kaptolske ljekarne. Spomenuti Ivan Petro je prema nekim autorima bio tek ljekarnički suradnik, a ne diplomirani ljekarnik, pa je nadzor kaptolske ljekarne provodio te potpisivao namire za novčanu pripomoć gradski ljekarnik u Gornjem gradu Jakob Gasparini (5, 2).

Zgrada kaptolske ljekarne sv. Marije nalazila se na adresi Opatovina br. 7, predjelu koji je nastao u srednjem vijeku umjetnim naseljavanjem stanovništva potrebnog za obranu Kaptola. Ove sitne i neugledne kućice izgrađivane su iza vrtova prednjeg niza kurija, pa je tako nastala ulica paralelna s glavnom kaptolskom osi. U isto vrijeme formira se i Dolac u tipično srednjovjekovni organski razvijen i nepravilan sklop uličica, proširenja i malih trgova, s kućicama vrlo skromnog izgleda. Opatovina i Dolac nalazili su se unutar obrambenog zida Kaptola, a nastavali su ih trgovci i obrtnici (8). Dolac se razvio oko cistercitskog samostana s crkvicom sv. Marije, kompleksa koji je nastao krajem 13. stoljeća. Zanimljivo je da je na mjestu kasnije kaptolske ljekarne prvobitno stajala cistercitska kapela sv. Leonarda, koja se spominje do 16. stoljeća, a nestala je nakon odlaska cistercita iz Zagreba, 1510. godine (1, 9). Na istom mjestu izgrađena je kuća u koju se smjestila kaptolska ljekarna. U Spomenici kaptolske ljekarne Vlatko Bartulić smatra da se ljekarna od početka 16. stoljeća nalazi na istom mjestu (10).

Slika 1. Dokumentom od 18. listopada 1599. g. podijeljeno je Prvostolnom kaptolu pravo na otvorenje ljekarne (7)

17. i 18. stoljeće

Kaptolska ljekarna bila je tipična građanska kuća tog razdoblja katnica, s vrlo jednostavnom obradom pročelja, bez kićenih detalja. Do polovice 18. stoljeća glavno je pročelje vrlo jednostavne obrade: za izdavanje lijekova služio je samo mali prozor, a polukružni otvor kolnog ulaza vodio je u unutrašnje dvorište. Na katu su se u pravilnu ritmu izmjenjivali prozorski otvori zatvoreni željeznim krilima. Krajem 17. stoljeća glasoviti vlasnik ljekarne na Kaptolu bio je Ivan Seicz, rodom iz Štajerske, koji vodi ovu ljekarnu na koncu 17. i početkom 18. stoljeća. On je 1708. godine promoviran u Bologni za doktora medicine, što ga pripisuje nizu liječnika koji su se uz medicinu bavili i ljekarništvom. Ljekarnik Ivan Seicz otišao je iz Zagreba 1710. godine, a svoju je ljekarnu prodao Ivanu Pavkneru koji je bio tri godine kod njega provizor (11). Kaptolske je ljekarnike *cum consensu Episcopi a Capitulo in Farmacopolam susceptus* namještao biskupovom privolom sam Kaptol koji je nad njom imao i vrhovnu vlast. Nakon ovog ljekarnika preuzeo je kaptolsku ljekarnu Matija Grembl, a u razdoblju 1751- 1765. vlasništvo nad ljekarnom preuzima Josip W. Weford. On je, prema Barlièu, imao i pomoćnika u ljekarni, stanovitog Leopolda Schindta (12). Ovaj je ljekarnik bio istodobno vlasnik i

gradske ljekarne, što je dovelo do negodovanja između ta dva dijela grada. Stoga se u tom razdoblju ponovno javljaju prijedlozi da se kaptolska ljekarna proda od čega se konačno odustalo, kako se saznaje iz zapisnika od 12. kolovoza 1768., kada je Kaptol isključio takvu mogućnost. Kontinuitet njezina rada nastavlja se, a sljedeći vlasnik ljekarne bijaše Ivan Jürgens koji je, prema Bartuliću, vodio ljekarnu od 1765. do 1810. godine. Ovaj Nijemac iz Kölna opskrbio ju je temeljito lijekovima i potpuno je renovirao pa se u to vrijeme ona spominje u dokumentima kao "Apotheca nova in Capitulo". Adaptirano je tada njezino glavno pročelje postavljanjem portala polukružnog luka s dvokrilnim unutrašnjim i vanjskim vratima od kovanog željeza (danas su izložena u Muzeju grada Zagreba) (slika 2). Na unutrašnjoj strani željeznih vrata (vidljivoj kad je ljekarna bila otvorena) nalazili su se natpisi: "Lekarna k sv. Mariji Gratian Mibić" (1834-1866), a s druge strane isti natpis na njemačkome. Namještaj iz doba Jürgensa (2. pol. 18. st.) bio se očuvao sve do početka ovog stoljeća kada ga zatječe Bartulić: od trešnjeva drveta, poliran u stilu "čiste renesanse", u nišama ispunjenim od luka svoda. Jürgens je također uredio laboratorij s ognjištem i pećima, napravio sušionice bilja, nabavio novo posude i naprave umjesto limenih, zemljane apotekarske posude. Krajem 17., a pogotovo u 18. stoljeću podaci o kaptolskoj ljekarni znatno su obilniji pogotovo zahvaljujući činjenici da u tom razdoblju postoje propisi o kontroli lijekova i nadzoru ljekarne. Zapisnici takvih komisija koje su obilazile ljekarne, a koji su sačuvani u Hrvatskome državnom arhivu vrijedan su izvor informacija o stanju i opskrbi ljekarne na našem području. Poznato je da je 1798. godine pregledana kaptolska ljekarna. Iz zapisnika povjerenstva i iz računa kaptolske ljekarne koji su sačuvani razvidno je da je ljekarna dobro poslovala te da su se najviše prodavala sredstva za čišćenje i probavu. U ljekarni se osim lijekova mogla kupiti tinta za pisanje, razna sredstva za kađenje i dezinfekciju i kozmetički preparati. Prema izvješću povjerenstva ljekarna je opisana kao malena, vlažna, tamna

Slika 2. Vrata ljekarne svetoj Mariji s natpisom ljekarnika Mibića - stalni postav Muzeja grada Zagreba. Fotografija preuzeta iz časopisa "Welcome", 1999.

i ciglom popločena. Kaptol piše 1799. godine da će u ljekarni napraviti pod od dasaka da spriječi vlagu, te se ljekarniku dopušta da svoj ured premjesti na zgodnije mjesto unutar zgrade (13).

19. stoljeće

Početak 19. stoljeća u Zagrebu rade svega dvije javne ljekarne: gradska i kaptolska. Poslije se postupno povećava broj novih. U ovom razdoblju s obzirom na snažnu transformaciju Zagreba kao trgovačkog i obrtničkog središta, dolazi i do promjene važnosti i poslovanja ljekarna. Nekadašnja grička "K crnom orlu" postaje periferna i gubi na značenju, dok kaptolska upravo suprotno doživljava procvat. Ona je, naime, po svom položaju ubrzo došla u dodir s novim predjelima grada koji su tek nastajali poslujući uspješno sve do trenutka kada ovdje nastaje nova tržnica. Tada se ljekarna seli prvo na Jelačićev trg, a onda na Dolac uz samu tržnicu. Poznatiji vlasnici iz ovog razdoblja su Alois Ody (koji kupuje ljekarnu od ljekarnika Jürgensa), njegov sin Dragutin, Gratian Mihić i Ernest Katkić. Ova dva posljednja imaju odlučnu ulogu u radu tadašnjih gremija (10).

Početak 19. stoljeća ljekarništvo podrazumijeva struku sličnu obrtu. Sazrijevanje spoznaja o potrebi bolje izobrazbe pomlatka, nastojanja na boljoj kakvoći lijekova i inzistiranje na stručnom nadzoru ljekarna ubrzali su tijekom ovog razdoblja proces preobrazbe stručnog ljekarništva u farmaciju (14). Ljekarnici su u to vrijeme bili ugledni, ali i iznimno bogati građani čije su aktivnosti nadilazile samu struku i često znakovito zadirale u socijalne i kulturne sfere života. Porast broja ljekarna značio je i borbu za prestiž u poslu. Dobro poslovanje u ljekarni ovisilo je ne samo o opremljenosti lijekovima i reklami već i o opremljenosti, izgledu i položaju ljekarne. Gratian Mihić (1834-1866) izradio je na ljekarni "svete Marije" na Kaptolu u ovom razdoblju novu fasadu, a prema nacrtu bečkog majstora dao postaviti i novi drveni portal, 1852. godine (slika 3). Portal je krasila slika u luneti koju je 1862. godine ljekarnik Mihić naručio od Ivana Zschea, tada već uglednog zagrebačkog slikara podrijetlom iz Slovačke. Slika prikazuje odmor Sv. obitelji na putu u Egipat. Oblik slike na limu je neobičan, uvjetovan oblikom portala. Široka je formata, s novim rasporedom figura i vegetacije. Crkveno slikarstvo oko sredine 19. stoljeća bilo je jedino područje koje nisu ugrozile fotografija i grafičke tehnike te je Zsche izradio veći broj slika religiozne tematike. Kao model Madone poslužila mu je tadašnja zagrebačka ljepotica Ivana Pichler (majka poznatog zagrebačkog oftalmologa Kurta Hüna) koju nalazimo i na nekoliko drugih slika (poznati minijaturni portret iz 1855.) (15). Slika se zaštićena staklom nalazila do 1910. nad ulazom u ljekarnu na Dolcu. Nakon što se Bartulić preselio u novu ljekarnu na Dolcu, 1932. godine, slika je postavljena na galeriju, unutar glavne prostorije ljekarne. Danas se slika nalazi u privatnom posjedu nasljednika ljekarnika Bartulića. Ljekarnika Mihića naslijedio je kao vlasnik ljekarne Josip Cajbek, Čeh o kojem postoje brojne šaljive anegdote jer je slabo

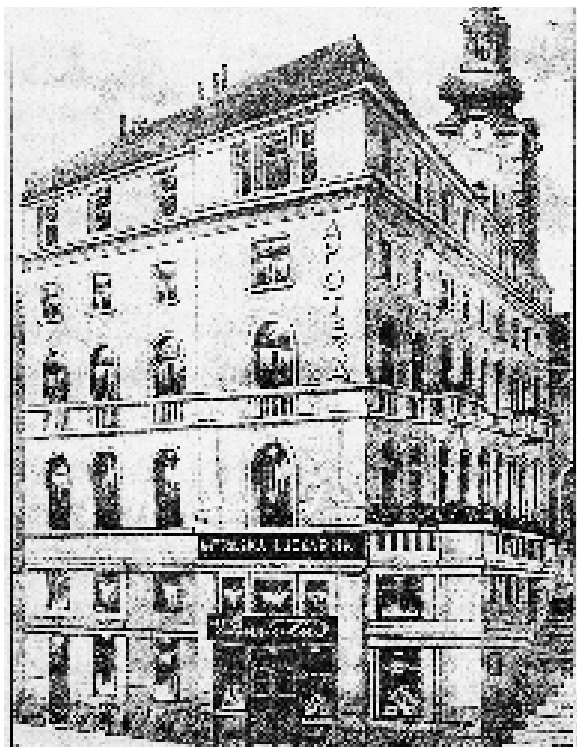
Slika 3. Opatovina 7 - portal ljekarne nakon obnove 1883. Foto-teka MGZ, Inv. br. 1899-IV-84.

govorio hrvatski, a nakon Cajbeka vlasnikom je bio član stare zagrebačke obitelji Anton Ernest Katkić (tablica). Katkić je 1883. godine dao popraviti i ponovno oličiti portal te renovirati sliku (10).

20. stoljeće

Godine 1910. eksproprijacijom Dolca i okolice te planovima za izgradnju nove velike gradske tržnice dolazi do rušenja kuća na tom području, a s time i ljekarne. Tadašnji ljekarnik Vladko Bartulić 15. X. 1910. seli ljekarnu i dalje pod istim imenom u prizemlje zgrade na Jelačićevu trgu br. 19 te naručuje novi namještaj zbog dotrajalosti staroga, još iz vremena Jürgensa. Iako se smatralo da će preseljenje ljekarne potrajati nekoliko godina, zbog 1. svjetskog rata regulacija Dolca je odgođena, te je ljekarna 15. X. 1925. godine preseljena na Jelačićev trg br. 10, u prizemlje nove zgrade Gradske štedionice (istočna strana trga). Te iste godine gradska općina je nastavila s regulacijom Dolca i rušenjem kuća (16).

Bartulić se pobrinuo da u novoj regulaciji ljekarna sv. Marije dobije vrlo važno mjesto. Na samom uglu lijevih stuba, na početku Tkalčićeve ulice, dao je sagraditi monumentalnu zgradu (zvanu "palača Bartulić"), projekt koje je izradio zagrebački arhitekt Vjekoslav Bastl, tada već poznat po mnogobrojnim zrelosecesijskim objektima: kuća Rado (17) te zgrada Elsa-fluid poznatog

Slika 4 Palača Bartulić s ljekarnom - ugao lijevih stuba Dolca. Projekt izradio Vjekoslav Bastl, lit. br. 10, str. 13.

ljekarnika Felleri (18). Projekt za Bartulićevu palaču (1928. godina) pripada kasnijem razdoblju Bastlove djelatnosti u kojem teži jednostavnim i funkcionalnim rješenjima (slika 4). To se u zgradi očituje kako na vanjštini tako i u unutrašnjosti te tlocrtu. Monumentalna trokatnica bila je dvostruke namjene: u prizemlju ljekarna, a na katovima po dva vrlo prostrana i udobna stana. Na prvom katu stanovala je obitelj Bartulić (do danas). Dakle, osim ljekarništva, prihodi obitelji Bartulić povećavali su se i najamninom od stanova na prestižnoj lokaciji neposredne blizine Jelačićeva trga (19).

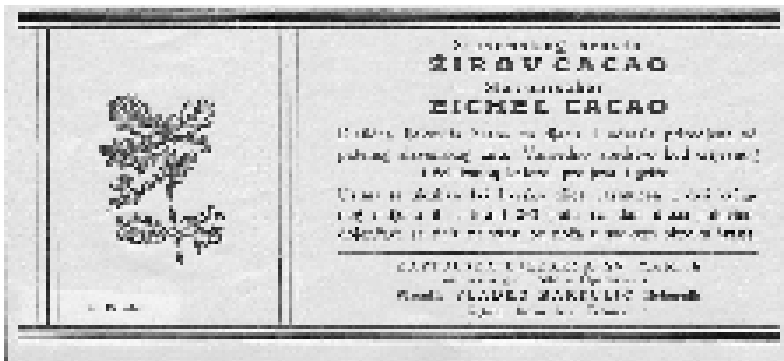
Dana 29. ožujka 1932., prije selidbe ljekarne s Jelačićeva trga u prizemlje Dolca, izbio je veliki požar u kojem je zgrada teško oštećena. Uzrok požara, prema zaključcima gradske komisije, bila je eksplozija filмова "Star filma" koji se nalazio u mezaninu sjevernog dijela kuće. Požar se brzo raširio na sva tri kata kuće, a treći kat bio je potpuno uništen. No, ubrzo nakon toga, već 11. 5. 1932., Bartulić predaje gradskom poglavarstvu molbu za adaptaciju ljekarne u prizemlju zgrade (16). To govori o sredstvima koja je ljekarnik posjedovao, financijskoj moći zbog koje se vrlo brzo mogao upustiti u daljnju adaptaciju. Izgleda da je ljekarna počela djelovati na Dolcu ponovno 1933. godine, dakle, nakon perioda od 23 godine, gotovo na istom mjestu, u neposrednoj blizini crkve sv. Marije. Kao uspomenu na staru srušenu ljekarnu Bartulić je dao izraditi mozaik u zidu crkve po predlošku Zscheve slike na limu.

Nova ljekarna bila je potpuno moderno opremljena, prema suvremenim pravilima kako Bartulić piše u

Slika 5. Promidžbena knjižica V. Bartulića za ljekoviti čaj, nazvan prema kajkavskom piscu Tomi Mikloušiću. Naslovna strana.

Spomenici (10), sam je odredio razmještaj i poredak prostorija te usklađenje robe u ljekarni. Ovaj ljekarnik poput mnogih renomiranih koji su tada djelovali u Zagrebu razvio je uobičajenu promidžbenu mrežu reklama za svoje proizvode iz kojih je razvidna proizvodnja ljekovitih pripravaka, ali i kozmetičkih. Osobitu pozornost Bartulić je posvećivao ljekovitom bilju plantaže kojega je imao na području današnje Slovenije. Godine 1932. izdao je npr. hrvatsko-njemačko-latinski imenik biljaka koje se rabe za kućno liječenje. Ova knjižica sadržava također 26 recepata za ljekovite čajeve. U vlastitoj nakladi priredio je također promidžbenu knjižicu za ljekoviti čaj (slika 5), nazvan prema kajkavskom pučko-prosvjetiteljskom piscu Tomi Mikloušiću (1767-1833) (21). U ljekarni su se mogla kupiti razna ljekovita sredstva poput popularne Bartulićeve ljekovite masti, proizvodi za higijenu, njegeu tijela i osvježanje zraka itd. Proizvodnja različitih specijaliteta kao i dobro razrađena reklama bili su dio uobičajenog ljekarničkog poslovanja tog razdoblja. Poput mnogih drugih i Bartulić je izdavao reklamne kalendare sa svojim proizvodima, brošure itd. (slika 6). Razumljivo je stoga da su uređenje i izgled ljekarne pridonijeli ugledu i uspješnom poslovanju ljekarnika. Ljekarnici koji su kao rijetko koja struka nasljeđivali posao s koljena na koljeno bili su zainteresirani za održavanje i njegovanje tradicije svojih ljekarna. Dugo i uspješno poslovanje te tradicija neke ljekarne bili su pokazatelj njezine kvalitete i ugleda. Bartulić kao poslovan ljekarnik, ponosan na

Slika 6. Reklamni proizvod ljekarne Bartulić - žirov cacao.

stoljetnu tradiciju svoje ljekarne, a prema uzoru na neke druge srednjoeuropske ljekarne, izdaje 1933. godine Spomenicu kaptolske ljekarne. Tom prigodom naručuje izradu bakrene kovane medalje "333. godišnjica opstanka i 37. godina vodstva Kaptolske ljekarne". Medalju izrađuje kipar Rudolf Spiegler (1885-1980), učenik i dugogodišnji suradnik Valdeca i Frangeša, poznatih hrvatskih kipara i profesora Više škole za umjetnost i obrt. Osim ove medalje (slika 7), Spiegler izrađuje i niz velikih plaketa s portretima ljekarnika (21). Tom prigodom tiskan je i dio letaka u promidžbene svrhe (slike 8).

Nakon 2. svjetskog rata Bartulić se bezuspješno bori kako bi očuvao ljekarnu u prizemlju. Godine 1949. ljekarna je zatvorena i adaptirana u restoran, a nakon toga u samoposluživanje "Belje". Nakon što je ljekarna zatvorena 1949. godine namještaj je prema podacima obitelji Bartulić završio u prostorima Gradske ljekarne na tadašnjem Trgu Republike. Tako je upravo u našem stoljeću napretka prekinut kontinuitet kaptolske

ljekarne i gotovo zaboravljena četiri stoljeća duga tradicija. Prvobitna je zgrada na Opatovini porušena, nova zgrada, današnje "Belje", prenamijenjena je. Prilikom tih adaptacija potpuno je uništen prostor bivše ljekarne. Obitelj Bartulić ostaje u stanu na 1. katu sve do danas, a Vladko Bartulić umire u Zagrebu 1955. godine.

Oduvijek su ljekarne bile i okupljališta služeći ne samo za prodavanje lijekova ili ordiniranje liječnika već i za sklapanje svekolikih poslova. U njima su se isprva prodavale uz lijekove i dvije najvažnije civilizacijske

Slika 7. Medalja izrađena u povodu 333. godišnjice ljekarne, rad kipara Rudolfa Spieglera, lit. br. 22. Fototeka MGZ, Inv. br. 16.323-II-11.678.

Slika 8. Letak prigodom 333. godišnjice postojanja kaptolske ljekarne.

tekovine: papir i tinta. U njih su zalazili oboljeli, ali i liječnici i političari, umjetnici, obrtnici i literati. Ne čudi stoga činjenica da su upravo ove, često stoljećima stare zgrade, sačuvalle tragove ljekarničke tradicije koja objedinjava farmakopeje i lijekove jednako kao obrt, promidžbu, trgovinu, umjetnost, arhitekturu i smisao za čuvanje naslijeđa. Prateći kronologiju kaptolske ljekarne, postajemo svjedocima spleta složenih okolnosti od općih povijesnih, javnozdravstvenih, do graditeljskih, obrtničkih i dizajnerskih. Unatoč svemu tradicija starih ljekarna pada polako u zaborav, a pamćenje

ostaje fiksirano isključivo na papirnatost i krhkoj dokumentaciji. Ovaj je rad stoga nastavak vrijednih nastojanja i doprinos farmaceuta, povjesničara farmacije i drugih istraživača koji su svojim istraživanjima zabilježili davne početke iz povijesti kaptolske ljekarne u Zagrebu pokušavajući ih oteti zaboravu.

Zahvala

Zahvaljujemo gospodinu Tomislavu Hruškovcu i gđi Vesni Bartulić na pomoći u prikupljanju podataka.

Literatura

- BUNTAK F. Povijest Zagreba. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1996.
- TARTAGLIA H. Povijesni pregled razvitka ljekarništva u Zagrebu. U: Tartaglia H. ur. 600 godina zagrebačkog ljekarništva, Zagreb: Farmaceutsko društvo Hrvatske, knjiga 2., 1955.
- TARTAGLIA H. Datum osnivanja kaptolske ljekarne. Farmaceutski Glasnik, 1955; 11:397-400.
- HORVAT R. Hrvatski državni liječnici u XVII vijeku. Liječnički vjesnik, 1931; 53:352-70.
- BARLÈ J. Listak - O zdravstvu staroga Zagreba, Ljekarnici. Liječnički vjestnik, 1901; 18: 435-40.
- LASZOWSKI E. Povijesni spomenici slobodnog i kraljevskog grada Zagreba. Sv.15, cit.3.
- Državni arhiv Hrvatske - Zapisnik Hrvatskog sabora od 21. X 1599., knjiga I; 416.
- MOHOROVIČIĆ A. Analiza historijsko-urbanističkog razvoja grada Zagreba. u: Rad JAZU, knj. 287, Zagreb: 1952
- DOBRONIĆ L. Biskupski i kaptolski Zagreb. Zagreb: Školska knjiga, 1991.
- BARTULIĆ V. Spomenica kaptolske ljekarne. Samobor: vl. naklada, 1933.
- BARLÈ J. O zdravstvu staroga Zagreba, Ljekarnici. Liječnički vjestnik, 1901; 18:482-9.
- Nadbiskupski arhiv - Libelli supplices ad diversos scripti, sv. 12, br. 44, cit. 11.
- Nadbiskupski arhiv - Acta Cap. Saec. XVIII., fasc. 133, br. 61, cit. 11
- GRDINIĆ V. Ilustrirana povijest hrvatskog ljekarništva. Zagreb: Hrvatsko farmaceutsko društvo, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1997.
- SCHNEIDER M. Slikar Ivan Zaslche. Zagreb: Povijesni muzej Zagreb, 1975.
- Državni arhiv u Zagrebu - Fond GPZ: Građevinska dokumentacija za Kožarsku, palača Bartulić.
- FATOVIĆ-FERENČIĆ S. Der-Hazarijan Vukić A. Eugen Rado - liečnik za zube i usta - (arhivski izvori) ASCRO 1998; 32:475-88.
- FATOVIĆ-FERENČIĆ S. FERBER BOGDAN J. Ljekarnik Eugen Viktor Feller. Medicus, 1997; 6: 277-83.
- Anonimno: Budući Zagreb. Svijet, (br.3), god. I, 1926; 36-7.
- Cit lit. pod br. 16.
- GRMEK MD, DUGAČKI V. Hrvatska medicinska bibliografija dio I. Sv. III. Zagreb:JAZU 106-7.
- ZLAMALIK V. Memorijal Ive Kerdića. Osijek-Zagreb: Galerija likovnih umjetnosti Osijek, 1980.